

Агресія: філософсько-антропологічний вимір

Вероніка ПАЗЕНКО, здобувач освіти

Науковий керівник – Наталя БІЛЬЧУК, канд. філос. наук, доц.

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Життя будь-якої людини складається з різноманітних ситуацій. У свою чергу, кожна людина по-різному реагує на кожен таку ситуацію. Реакція, у свою чергу, відбувається від почуттів та емоцій, що відчуває конкретна людина в конкретний момент. Нерідко такі емоції бувають далеко не позитивними.

Безумовно, негативні емоції ведуть до погіршення ситуації, лише посилюючи конфлікт чи проблему.

Агресія, мабуть, будучи цілим емоційним станом, не може призвести до позитивних результатів за замовчуванням. Проте чи здатна людина звільнитися від цього?

Незважаючи на усю гостру і актуальність теми агресії і її проявів у сучасному житті, вона залишається ще недостатньо розробленою, як у філософії в цілому, так, особливо, у такому її підрозділі, як філософська антропологія. Проблема агресії стала виступати безпосереднім і самостійним предметом філософського осмислення достатньо пізно – з другої половини ХХ ст., хоча тема зла, у контексті якої вона почала розроблятися, привертала увагу практично протягом усієї історії розвитку світової філософської думки.

Власне науковим дослідженням агресії насамперед почали займатися представники різних галузей психології та патопсихології (А. Адлер, В.В. Джеймс, Р. Крафт-Ебінг, Ст Райх, З. Фрейд, К. Хорні, А. Налчаджян, К.-Г. Юнг та ін.). Поступово, у міру зростання інтенсивності проявів агресії у соціальному житті людини, дослідницький інтерес почав перемішуватися в соціально-психологічну площину з зосередженням уваги на соціальних передумовах та проявам агресії. Істотним внеском у розробку теорії агресії стали та Вивчення етологів.

У своїй передмові до книги "Агресивність людини" Альберт Налчаджян каже: "Агресія, садизм, вандалізм, вбивства та самогубства – явища, що супроводжують історію людства з давніх-давен."

У науковому суспільстві ходить думка, що агресія у своєму прояві є атрибутивною властивістю людини і належить до необхідних біологічних механізмів самозбереження і виживання виду. Але незважаючи на значні розбіжності щодо визначень агресії фахівців в області соціальних наук приймається наступне визначення: «Агресія – це будь-яка форма поведінки, націленої на образу або заподіяння шкоди іншій живій істоті, що не бажає подібного поводження. І далі, на підставі ретельного аналізу визначень, запропонованих іншими науковцями, – Бассом, Берковицем, Фешбахом, Зільманном – а також теоретичних проблем і суперечностей, що приховані у даному визначенні, Р. Берон та Д. Річардсон вносять суттєві уточнення: «агресія, у якій би формі вона не проявлялася, являє собою поведінку, спрямовану на заподіяння шкоди або збитку іншій живій істоті, що має всі підстави уникати подібного із собою поводження.»

З тим, не тільки людська прерагати́ва – поводитися агресивно. Агресія в природі виконує найважливішу життєстверджуючу функцію, а її перетвореними формами або засобами еволюційної компенсації є такі людські якості, як честолюбство, творчість, дружба, самопожертва, почуття гумору, і такі соціальні феномени, як мораль і релігія. Агресія становить мотиваційне підґрунтя творчості, мистецтва та любові.

Як було сказано Реєм М. «Протилежністю агресії є не миролюбність, повага чи дружба, а ізоляція, стан повної відсутності контакту».

Прагнення наступати, захоплювати все доступне простір і перетворювати його за своєю подобою, придушуючи можливих конкурентів, становить

фундаментальну властивість живої речовини. Це було добре відоме вже біологам XIX століття. А що це як не агресія?

Насамперед, життя – це стійко нерівноважний стан матерії, збереження якого забезпечується постійною роботою, протиставленою врівноважувальному тиску середовища; із припиненням такої роботи організм повертається до стану рівноваги, тобто вмирає. Але робота – це витрати енергії, а енергію потрібно регулярно видобувати із середовища, накопичувати у власному тілі та використовувати для будівництва та оновлення органічних структур. Зі свого боку, накопичена в тілі енергія служить предметом бажання інших, а тому поведінка організму націлена на те, щоб видобувати їжу (вільну енергію) зі своїх жертв і самому не виявитися їжею для зовнішніх або внутрішніх ворогів.

Зовнішні вороги – це організми, які представляють таку ланку в харчовому ланцюзі (наприклад, хижаки до травоядних); внутрішніми ворогами можуть стати хвороботворні мікроорганізми та навіть власні клітини багатоклітинного організму. Скажімо, внаслідок тривалого голоду або старіння ефективність внутрішнього управління в системі знижується, і якщо тварина не стане жертвою агресії ззовні, вона гине через активізацію хижих бактерій, вірусів, бацил або безконтрольного зростання злоякісних клітин.

Агресія життя обумовлена вже тим, що доступна енергія вивільняється при руйнуванні інших нерівноважних систем. Перспективи суспільного розвитку автори соціально-антропологічних концепцій убачають або у рухові вгору без низу, або у щобільшій загрозі природним підвалинам людського буття.

Отже, упорядкованість у нашому світі багато в чому виходить з агресії та солідарності. Дві абсолютні крайнощі, завдяки яким не тільки люди змогли вижити, а й взагалі все життя.